

Goffmans metaforer

– om den genbeskrivende og rekontekstualiserende metode hos
Erving Goffman

Michael Hviid Jacobsen og Søren Kristiansen

Institut 1 – Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet
mhj@socsci.aau.dk ginnerup@socsci.aau.dk

Abstract

The work of Canadian-American sociologist Erving Goffman has primarily received recognition by his own contemporary colleagues and students as well as by posterity as a stimulating body of theoretical concepts and understandings of the patterns of informal everyday life interaction. The fact that Goffman was also a creative methodological thinker has been widely ignored, as has the fact that he never differentiated categorically between theory-development and methodological considerations. These domains seemed to mix in imaginative fashion in his work. Throughout most of his many colourful books, a template consisting of three general metaphors – theatre, ritual and game – was gradually developed, sophisticated and utilised. In this article, the authors initially present the why's of Goffman's work with creative methodology, such as metaphors, and subsequently go into some detail with the where's and how's concerning his utility of the specific metaphors. The article is concluded with an appraising assessment of the scientific value of Goffman's contribution to sociological methodology.

Keywords: Metaphor, methodology, acting, theatre, ritual

Indledning: Goffman som sociologisk krydsning

Når man læser historien om det 20. århundredes sociologi eller gransker biografier, introduktionsbøger og studenterrapporter, fremstilles og anvendes

Erving Goffman oftest som sociologisk teoretiker, der med sine farvestrålende begreber og analyser kastede lys over et særligt felt, men han beskrives sjældent som sociologisk metodiker. Derfor er det forholdsvis få forskere, der, sammenlignet med interessen for Goffmans teoridannelse, har beskæftiget sig mere end blot flygtigt og sporadisk med hans metodiske eller metodologiske overvejelser (f.eks. Atkinson 1989; Corradi 1990; Crook & Taylor 1980; Stein 1991; Williams 1988), og endnu færre der har gjort det mere indgående og systematisk (Kristiansen 2000). For mange læsere forekommer Goffmans metodiske overvejelser sporadiske og spredt i forfatterskabet. Ofte skal de læses mellem linierne, til andre tider findes der ansatser til mere fyldestgørende forståelser eller kritikker rettet mod andre metodiske tilgange (f.eks. Goffman 1964:133, 1971:xviii), mens Goffman kun sjældent direkte og eksplicit kommenterede på sin egen særlige metode. Ikke desto mindre er det nødvendigt, for at kunne forstå værdien af Goffmans unikke mikrosociologiske perspektiv, at forholde sig til hans metoder og metodologi, da dette domæne ikke kan ses uafhængigt af hans særlige teoriforståelse og teoriudvikling.

Ifølge eget udsagn tilhørte Goffman ikke en eksklusiv teoretisk tradition, og hans arbejde skal ikke ses som et substantielt og sammenhængende hele (Goffman 1981; Atkinson 1989). Han kan snarere karakteriseres som en kreativ krydsning, en hybrid mellem teoretiker og metodiker. Som Gary Alan Fine rammende noterede sig, så var Goffman "hverken en traditionel etnograf eller en ortodoks samfundsforsker – hans etnografi var for teoretisk og hans teorier for etnografisk mættede" (Fine et al. 2000:ix). I Goffmans utallige arbejder og analyser af hverdagslivets samhandlingssituationer er det derfor vanskeligt at sige, hvor hans teoretiske apparat slutter, og hvor den metodiske tilgang begynder. Herved brød han givetvis også med mange konventionelle forståelser, uskrevne regler eller nedskrevne anbefalinger for det videnskabsteoretiske forhold mellem teori og metode. At være decideret metodisk i sin teoridannelse og direkte teoretisk i sin metodeanvendelse ville derfor ofte anses som en upassende og uhensigtsmæssig sammenblanding, men ikke desto mindre var det, hvad der kendetegnede Goffmans særlige metodiske og metodologiske arbejdsmåde, som vi i det nedenstående vil præsentere og diskutere.

Det, der både har inspireret og til tider irriteret eller provokeret kolleger ved Goffmans metodiske tilgang og derved skabt en vis ambivalens omkring den (f.eks. Lyman 1973:361), er givetvis, at den er alternativ – den kan

hverken klassificeres som rendyrket induktion eller decideret deduktion, de to klassiske metodologiske hovedspor, og i stedet har den fremstået som en kreativ og kunstfærdig arbejdsform, fordi den bl.a. byggede på en abduktiv og metaforisk arbejdsform. Som allerede Richard H. Brown bemærkede angående den sociologiske metode bestående af metaforanvendelse: "Valget for sociologien står ikke mellem strenge videnskabelige krav i kontrast til poetisk indsigt. Valget står snarere mellem mere eller mindre frugtbare metaforer og mellem at anvende metaforer eller være ofre for dem" (Brown 1976:178). Ligeledes udtaler den amerikanske psykolog Solomon E. Asch, at hvis vi virkelig tænker over det, så har "vi talt i metaforer hele livet" (Asch 1955:30). I tilfældet med Goffman, så er det sandt, at han i hvert fald gennem store dele af sit sociologiske liv talte i metaforer, uden dog at være offer for dem, og her trak han i særlig grad på tre gennemgående metaforiske udtryk om teater, spil og ritual, som vi skal vende mere indgående tilbage til nedenfor. Goffman anvendte således en poetisk indsigt til at forstå det prosaiske, og hans tre metaforer har siden hen vist sig særdeles frugtbare for forskere, der arbejder med en lang række empiriske felter lige fra det 'normale' samfunds daglige foreteelser på offentligt tilgængelige steder til mere suspekte eller skjulte hændelsesforløb i samfundets sprækker som eksempelvis på lukkede afdelinger for sindslidende – eller hvad Goffman (1961a) metaforisk betegnede som 'totale institutioner' (jf. også Jacobsen 2004, 2006). Vi har igennem adskillige arbejder netop betonet Goffmans gennemgående metaforanvendelse som et markant udtryk for en særligt kreativ og ukonventionel arbejdsform (Jacobsen 2002; Jacobsen & Kristiansen 2000, 2002, 2004; Kristiansen 2000, 2001, 2005), hvor det er den kreative vekselvirkning mellem model (eller teori) og data, der gør sig gældende. Det var bl.a. denne alternative arbejdsform, der gjorde ham til en såkaldt 'maverick sociolog' (Jacobsen 2003), der såvel metodisk som teoretisk gik sine egne veje.

Goffmans allerførste arbejder, fra tiden før hans meteoriske opkomst på den sociologiske scene i slutningen af 1950'erne, forekommer dog sammenlignet med hans senere arbejder synderligt uinspirerede og ukreative. Således er både hans kandidatafhandling *Some Characteristics of Response to Depicted Experience* (Goffman 1949) og hans første forskningsrapport *The Service Station Dealer* (Goffman 1953b) kendetegnet ved at være konventionelle arbejder præget af samtidens krav om videnskabelig afrapportering med skemaer og statistik, selvom han dog i kandidatafhandlingen afviser variabelana-

lyse og eksperimentering som metode. Det er dog først for alvor med ph.d.-afhandlingen *Communication Conduct in an Island Community* fra 1953, at han udvikler og forfiner det perspektiv, der senere blev hans metodisk-teoretiske kendetegn, og John Lofland (1980) sporer da også den tidlige Goffmans kreative arbejdsform til midten og slutningen af 1950'erne. I sin ph.d.-afhandling bemærker Goffman eksempelvis allerede noget, der antyder, at metaforerne vil komme til at spille en central rolle i hans karriere: "Endnu mere end at fremstå som et spil bestående af informationshåndtering omhandler social samhandling problemet med ritualhåndtering" (Goffman 1953a:103). Her skitseres således allerede de første to metaforer – om teater og om ritualer – og indirekte også spilmetaforen. Goffman var i det hele taget gennem store dele af sin karriere en udpræget kritiker af datidens positivistiske og behavioristiske dogmer. Lige fra sine tidlige udgivelser var Goffman således forholdsvis skeptisk angående tidens fremherskende metoder, og han ønskede at udvikle sit eget unikke perspektiv (Smith 2003). Han vendte sig således også senere i indledningen til *Relations in Public* nådesløst mod såkaldt 'traditionelle forskningsdesign':

Traditionelle forskningsdesign ... besidder deres egne betragtelige begrænsninger. Til trods for benægtelser herom forventes resultaterne ... at være gældende for mere generelle sammenhænge, end der er hjemmel for i den specifikke baggrund for deres udførelse; i ethvert tilfælde ville et opfølgende studium være nødvendigt for at være i stand til at afgøre, i forhold til hvem og hvad resultaterne er sande. De variable, der opstår, er tilbøjelige til at være væsener frembragt af forskningsdesign; væsener, der ikke besidder nogen eksistens uden for det rum, hvori apparaterne og undersøgelsessubjekterne er lokaliserede, eller som kun har det med kortvarig undtagelse, som når en gentagelse eller 'opfølgning' udføres i sympatisk regi eller i fuldmåneskær. Begreber skabes løbende med henblik på at udføre tests eller for at måle effekterne af kontrolleret variation, hvilket er blevet en videnskab, der er sikret gennem anvendelsen af laboratoriekitler og offentlig støtte ... En slags indlevende magi forekommer at være involveret, hvor antagelsen er, at såfremt man følger de procedurer, der er kendetegnende for videnskab, så vil resultatet også være videnskabeligt. Men sådan forholder det sig ingenlunde (Goffman 1971:xviii).

Goffman var således fortaler for, at man skulle forsøge at overkomme de metodiske begrænsninger, der fulgte i kølvandet på traditionelle forskningsdesign og de dogmatiske forestillinger, der var indlejret heri om en særlig ophøjet 'videnskabelighed'. Hans egne substantielle arbejder – lige fra den berømte *The*

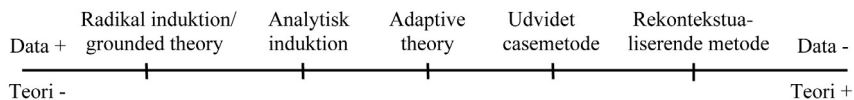
Presentation of Self in Everyday Life via studierne af hverdagssamhandling i *Interaction Ritual, Encounters, Relations in Public* og *Behavior in Public Places* og de afvigelsessociologiske bøger *Stigma* og *Asylums* til hans samtaleanalytiske værk *Frame Analysis* – var alle således forsøg på kreativt og fantasifuldt at forsøge at begrebsliggøre vores måder at handle og tænke på, der brød med den ortodokse forestilling om rigid, positivistisk videnskab. I den sidstnævnte bog, *Frame Analysis*, foretog Goffman sågar en analyse af netop de selvsamme rammer, perspektiver og modeller, som vi som forskere såvel som hverdagsmennesker nedlægger over eller anvender til at forstå tilværelsen med.¹ Det er dette kreative metodiske perspektiv, som vi ønsker at gengive konturerne af nedenfor.

I denne artikel vil vi derfor indledningsvis kort skitsere Goffmans overordnede metodiske tilgang, som betegnes 'den rekontekstualiserende' eller 'metaforisk genbeskrivende metode'. Derefter vil vi bevæge os ned i metaforen, som netop er kendetegnende for denne tilgang, og i det menneskesyn, som nødvendigvis impliceres af Goffmans tre metaforer – teater, ritual og spil.² I forlængelse heraf vil vi uddybe og eksemplificere disse tre metaforers tilstedeværelse i forfatterskabets forskellige værker for til slut at samle op på præsentationen af Goffman som sociologisk metodiker.

Den metaforisk genbeskrivende og rekontekstualiserende metode

Grundet sin ovenfor omtalte skepsis overfor 'traditionelle forskningsdesign' og datidens primært positivistisk-kvantitative dominans særligt inden for amerikansk sociologi (hvad C. Wright Mills (1959) betegnede som 'abstrakt empiri', der repræsenterede et modstykke til en ligeledes hverdagslivsfjendtlig 'høj teori') arbejdede Goffman igennem sin karriere stort set udelukkende kvalitativt med et fokus på, hvad han senere mod slutningen af sit virke opsummerede som 'samhandlingsordenen' (Goffman 1983). Derfor er det hensigtsmæssigt at forsøge at lokalisere hans specifikke metodiske eller metodologiske perspektiv i forhold til de øvrige hyppigt anvendte kvalitative analysestrategier på det, der kan karakteriseres som 'det kvalitative kontinuum':

Som figuren side 10 angiver, kan man lokalisere en lang række kvalitative analysestrategier afhængig af deres fortrinsvise anvendelse af 'teori' eller 'data' (deduktion eller induktion) som udgangspunkt for sociologisk undersøgelse. I den ene ende af kontinuumet findes den radikale induktion i form af grounded theory, i den anden Goffmans analysestrategi.³ Midt imellem

Figur 1: Det kvalitative kontinuum

Kilde: Tilvirket fra Kristiansen (2002:336).

findes en mangfoldighed af klassiske og nyere mellemformer, hvor relationen mellem teori og data er mindre markant. I alle de angivne perspektiver eller traditioner forekommer naturligvis en vekselvirkning mellem data og teori, men kendetegnende for netop Goffmans arbejdsform er, at det er metaforerne, der som udgangspunkt danner rammen om de data, der anvendes for at eksemplificere eller underbygge selvsamme metaforer. Der er således en vis cirkularitet involveret i denne analytik, metode eller metodologi. Consuelo Corradi (1990) betegnede Goffmans anvendelse af metaforer som en 'metaforisk genbeskrivelse', eller hvad vi vil kalde hans 'rekontekstualiserende metode'. Metaforerne tager fænomener eller hændelser fra én virkelighed og genbeskriver dem i eller rekontekstualiserer dem til en anden og anderledes ramme. De er heuristiske redskaber, der med en grundlæggende absurditet i deres overføring af mening fra et domæne til et andet kan åbne op for en fornyet eller forbedret forståelse af samfundslivet eller udvalgte dele heraf. Vi vil vende tilbage til metaforernes særlige karakteristika nedenfor.

Goffmans analytik er som nævnt hverken decideret deduktiv eller udelukkende induktiv. Den kommer derimod ganske tæt på en abduktiv slutningsmåde, hvor der finder en vedvarende vekselvirkning sted mellem teori, empiri og metafor; forforståelse, datafangst og begrebsudvikling; 'retfærdiggørelseskontekst', 'opdagelseskontekst' og 'opfindelseskontekst'. Goffmans arbejdsmåde med metaforerne som forståelsesmatricer, fortolkningsrammer eller rekontekstualiseringer, hvori forskellige typer af systematisk eller sporadisk indsamlet data indskrives, har særligt ligheder med Umberto Eco (1984) såkaldt 'kreative abduktion'. Eco sondrede mellem *overkodet abduktion*, *underkodet abduktion* og *kreativ abduktion*, og det er netop den sidstnævnte, der rummer tankeoperationer, der genfindes i Goffmans metaforbrug. I den kreative abduktion skal de fortolkningsregler, man anvender på virkeligheden, de teoretiske 'lovæssigheder', man ønsker at indskrive fænomener i, opfindes *ex novo* (Eco 1984:42; jf. Kirkeby 1990:143-144). Hermed menes, at en ny og unik tolkningsramme skabes og sættes ned over virkeligheden,

der ofte bryder radikalt med fremherskende eller konventionelle betragtningsmåder, og som foster en fantasifuld og kreativ, omend midlertidig, måde at se verden eller dele af denne på. Eco slog fast, at man kan "implementere kreativ abduktion, når man har med poetiske tekster at gøre, såvel som når man løser kriminalgåde" (Eco 1984:43), men i Goffmans sociologi ser vi den ligeledes sociologisk anvendt på hverdagslivets mangfoldighed af flygtige foreteelser som de kortvarige møder på gaden mellem fremmede reguleret af 'sociale trafikregler', en begravelsesceremoni hos en bedemand, under et middagsselskab, i elevatorer osv. Man kunne således kalde dem for 'middelklassemetaforer', idet størsteparten af de empiriske iagttagelser, som Goffman trækker på i forbindelse med udfyldningen eller eksemplificeringen af sine tre metaforiske rammer, stammer fra (den amerikanske) middelklassens særlige teatraliske, rituelle eller strategiske indtryksstyring og samhandlingsformer i hverdagslivet i 1950'erne og 1960'erne.

Den rekontekstualiserende eller genbeskrivende metode omhandler således en begrebsudviklingsprocedure, der på mange måder forekommer både kontra-intuitiv og innovativ, og som tager afsæt i forholdsvis foruddefinerede metaforiske rammer. Som Robin Williams bemærkede om Goffmans særlige begrebsudviklingsprocedure:

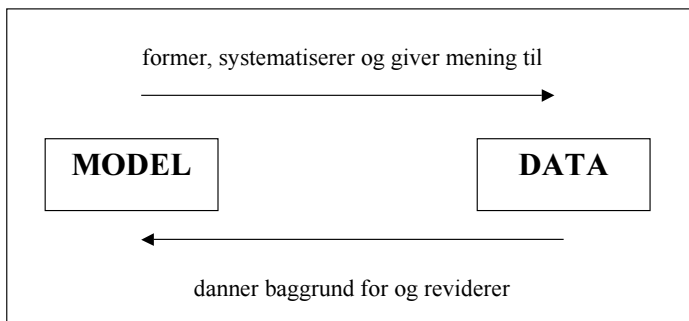
Størsteparten af [Goffmans] begreber blev genereret, udviklet og præciseret gennem anvendelsen af metaforen ... Goffman anvendte ikke metaforen som et billedsprog og ej heller med det formål blot at forskønne en given forudgående tekst, men den blev anvendt *direkte* som en forskningsteknik, og det er derfor normal praksis at konstatere, at han var en sand mester i denne kunstart. Dette var naturligvis ikke en stilistisk tilfældighed, eftersom metaforen er den mest effektive måde til at udtrykke kompleksiteten mellem begreber på; ikke ved på inkrementalistisk vis at styrke sproget, men fordi metaforen i sig selv er konstituerende for selve sprogets magt ... Det forholder sig derfor ikke sådan, at Goffmans studier kom til at tage sig innovative ud på grund af metaforbrugen, men derimod fordi hans begrebslige forbedringer blev opnået på den eneste mulige måde – gennem en proces bestående af lingvistisk opdagelse og udvikling, der blev sat til at tjene et sociologisk perspektiv (Williams 1983:10).

Ifølge Williams er Goffmans metode altså hverken skødesløs eller tilfældig, men en i høj grad progressiv og reflekteret begrebsudviklings- og teoriudbygningsproces. Williams hævder sågar, at det, der for nogle kritikere tager sig ud som en forholdsvis lemfældig og uacceptabel forskningsprocedure, i vir-

keligheden skal betragtes som en af de afgørende forudsætninger for Goffmans succes som sociolog. Williams henleder opmærksomheden på den røde tråd, der går fra Goffmans ph.d.-afhandling til den posthumt udgivne formandstale til den amerikanske sociologforening i 1982. I begge udgivelser, der tidsmæssigt er adskilt af tre årtier, omtales eksplicit det ovennævnte begreb om 'samhandlingsordenen', og det centrale er her, at Goffman i sin formandstale selv beskriver sine metodiske og teoretiske bestræbelser som et forsøg på at etablere et sammenhængende begrebsapparat om netop denne særlige sociale orden. Williams peger på, at når Goffman til stadighed vender tilbage til gamle begreber på nye måder, er det et led i en 'dobbeltsporet proces', hvor han vedvarende udsætter sit begrebslige apparat eller sine metaforer for nye tests (han konfronterer dem konstant med nye data og problemer). I denne proces handler det dels om at efterprøve de lancerede metaforiske perspektivers teoretiske værdi (hvad kan vi lære om verden, hvis vi betragter den som et teater, et spil, eller et ritual?), og dels om at se, hvordan mennesker håndterer degradering, miskrediterende information om sig selv, fortællelser og så videre, og hvor det ikke handler om perspektivet i sig selv, men om deltagerne i perspektiverne – det empiriske (Williams 1988:77). Det er således Williams' pointe, at Goffman bevidst veksler frem og tilbage mellem empirisk fordybelse og begrebsmæssig udvikling, mellem *opdagelse* (*discovery*) og *opfindelse* (*invention*). Det svarer ligeledes til, hvad Wilhelm Baldamus (1972) betegnede som 'progressive double fitting', hvormed menes en proces, hvor uformel teoretisk viden uden en egentlig rigid systematik blander sig med og reformulerer empirisk datafangst og vice versa. Det er det, der finder sted i Goffmans metafordannelse som en udbygning men også en udfordring af rendyrkede induktive eller deduktive tilgange. Baldamus konstaterede videre, at "vi bliver nødt til at forudsætte, at der side om side med officiel metodologi, som man finder i grundbøger om systematisk teori, formal logik, statistiske metoder, survey-design eller interviewprocedurer, findes et reservoir af *uofficielle*, ikke-formaliserede undersøgelsesteknikker" (Baldamus 1972:281). Goffmans metaforiske genbeskrivelse eller rekontekstualiserende metode er en sådan 'uofficiel undersøgelsesteknik', der begrebsudvikler og indlejrer fakta i en forudgivet kreativ ramme, selvom Goffman (1959:240) dog også erkender, at eksempelvis det dramaturgiske perspektiv med sin teatermetafor kan anvendes som afslutningen på og ikke blot som forudsætningen for eller begyndelsen på analysen (jf. også Jacobsen 2002:278).

Det store spørgsmål er dog, hvilken karakter 'data' så har i Goffmans analytik. Selv skrev han i en ikke uvæsentlig fodnote i *Relations in Public* om karakteren af det anvendte 'empiriske' datamateriale, at det "ikke er opgørelser over hændelser, der faktisk har fundet sted, men illustrationer af hvad der ville være letforståeligt, såfremt de havde fundet sted, og hvis de havde fundet sted på baggrund af den fortolkningsbetydning, som jeg giver dem" (Goffman 1971:140).⁴ Data eksemplificerer således metaforerne, mens metaforerne giver sporadisk eller impressionistisk indsamlet empiri fortolkningsbetydning. Data er således ikke, som i konventionel induktiv eller deduktiv metodologi, tiltænkt at skulle tjene som bevisførelse for faktiske hændelser i det virkelige liv, men derimod som beviser for Goffmans egne begreber (Treviño 2003:24-25). Processen, der til trods for sin kreativitet faktisk er forholdsvis simpel, kan afbilledes som i nedenstående figur:

Figur 2: Data-model-relationen hos Goffman

Kilde: Kristiansen (2000:178), Jacobsen & Kristiansen (2002:173).

Man kan så rimeligvis rette spørgsmålet til en sådan cirkulær model: Hvad kommer egentlig først hos Goffman – data eller model/metafor? Dette er efter vores mening en hønen-og-ægget-diskussion, som kun vanskeligt lader sig afklare. Hos Goffman er det dog tydeligt, at modellen/metaforen *i vid udstrækning* kommer *før* konkrete data (jf. Goffman 1959:xi-xii), men samtidig skal der ikke herske tvivl om, at den sociologiske impressionisme, som også kendetegnede eksempelvis Georg Simmels virke, har inspireret Goffmans arbejde, hvor forskellige hverdagsforeteelser eller fragmentarisk

empirisk erfaring har influeret hans vedvarende forsøg på at udvikle, substantiere og forfine begreber, der ligger i forlængelse af den på forhånd givne metaforiske ramme (Davis 1997). John Lofland noterede sig således om denne noget anderledes arbejdsgang: "En model betragtes som en prototype, mens forskellige begreber, der associeres med den, udspecificeres, og dette apparat appliceres derefter på en relativt systematisk vis til alle andre typer af situationer" (Lofland 1980:25). Metaforen introduceres altså først, som man kan se det bl.a. i forordet til *The Presentation of Self in Everyday Life*, og udfyldes og udbygges senere, som studiet gradvist skrider frem.

Metaforernes virkemidler og menneskesyn

Hvad er det så for virkemidler og menneskesyn, der ligger i Goffmans rekontekstualiserende og genbeskrivende metode? Det vil vi forsøge kort at skitsere her. Grundlæggende er alle metaforer generative – de skaber nye måder at se det gamle eller velkendte på (Lakoff & Johnson 1980a) – og på denne måde har de en del tilfælles med John Austins (1976) sproglige 'performativer' i den forstand, at de er aktivt skabende og produktive, ikke blot passive og reproduktive. Max Black bemærkede, at "det ville ofte være mere opklarende at sige, at metaforer *skaber* ligheder end at sige, at de blot formulerer nogle på forhånd eksisterende ligheder" (Black 1962:37). Goffmans metaforer om ritual, teater og spil *skaber* ligheder – ligheder, der ikke fandtes forud for ens læsning af hans bøger, og associationer, der ikke umiddelbart lå lige for. I hans tilfælde tjener metaforerne desuden som *inversioner* af hverdagslivet – den virkelighed, vi tager for givet, kommer til at tage sig anderledes ud i hans metaforiske univers. Metaforer både *transformerer*, *transmuterer* og *transfererer* i en kognitiv og kreativ forstand (Antoft, Jacobsen & Kupferberg 2006) – de transformerer og forvandler vores forståelser netop ved, som nævnt ovenfor, at overføre betydning fra ét domæne til et andet. Samtidig er metaforer 'betydningscontainere' (Lakoff & Johnson 1980b:459), der gensidigt tilskriver mening til alle de enkeltbegreber, der befinder sig i 'containeren'. Goffmans specifikke begreber om 'skuespillere', 'publikum', 'optrædender', 'rekvisitter', 'manuskripter' og deslige udgør hermed, hvad Consuelo Corradi (1990:164) beskrev som et 'metaforisk netværk', hvormed hun henviste til den sammenhængende karakter, som metaforerne har. De skaber et samlet forståelsesunivers, hvori hvert begreb giver betydning til og modtager betydning fra det næste og ikke mindst fra den overordnede ramme.

I bogen *The Metaphorical Society* angiver Daniel Rigney en række specifikke eksempler på den mangfoldighed af metaforer eller 'betydningscontainere', der med fordel kan anvendes, og som hyppigt er blevet anvendt, af sociologer til at forsøge at forstå samfundet eller særlige dele heraf. Disse metaforer reducerer en ofte omfattende samfundsmæssig eller kulturel kompleksitet, rendyrker særlige træk og angiver en kreativ lingvistisk ramme, inden for hvilken samfundets udvikling, indretning eller væsen meningsfuldt kan fremstilles: "Metaforer er en tankemåde, hvorigennem vi fortolker et erfaringsdomæne gennem et andet domænes sprogbrug" (Rigney 2001:3). De eksempler på kreativ metaforbrug, som Rigney omhyggeligt omtaler og gennemgår, er henholdsvis samfundet forstået gennem metaforen om den levende organisme, maskinen, krigstilstanden, det lovregulerede system, markedspladsen, spillet, teatret og diskursen. Fælles for alle disse metaforer, der i varierende omfang har vundet indpas i sociologien eller paradigmer inden for den, er, at de fremstiller samfundet på en karikeret men også kreativ måde for som Rigney spørger: "Hvem har nogensinde set hele samfundet?" (Rigney 2001:2). Netop fordi vi ikke kan overskue hele samfundet, så tilbyder metaforerne, men for den sags skyld også andre kreative 'kneb' som analogier og sammenligninger, en metodisk tilgang, hvormed vi analytisk kan uddrage viden eller forståelser ud fra såvel et sporadisk som et mere systematisk indsamlet datamateriale.

Goffmans metaforer udgør dog en særlig variant inden for dette mangedacetterede metaforiske felt. Det er meget maleriske, men også forholdsvis specifikke og simple metaforer, han anvender – modsat eksempelvis Jürgen Habermas' forestilling om systemets 'kolonisering' af livsverdenen eller Zygmunt Baumans idé om den 'flydende modernitet' (jf. Jacobsen 2005). Begge disse, og adskillige andre fra den generelle samfundsteori, er på en gang både mere omfattende og mere afgrænsede end Goffmans – mere omfattende, fordi de beskriver epokale forskydninger i den overordnede samfundsstruktur; mere afgrænsede, da de er begrænsede i tid og sted til den vestlige verden i slutningen af det 20. og starten af det 21. århundrede. Man kan derfor, med en vis fleksibilitet, betegne Goffmans tre metaforer som 'rodmetaforer'. Om rodmetaforernes særlige kognitive betydning for den menneskelige forståelse bemærkede Stephen Pepper: "Med rodmetafor mener jeg et område for empirisk observation, som udgør afsættet for en verdenshypotese. Når en person står foran et problem og ikke ved, hvordan det skal løses, ser vedkommende sig om i sin egen tilgængelige erfaring efter en

analogi, der kan bibringe en mulig løsning" (Pepper 1967:3). Pepper noterede sig ydermere, at rodmetaforer skaber fundamentet for alle andre hypoteser om et givent fænomen og dermed skaber de deres eget indbyrdes sammenhængende univers. Overordnet set tjener Goffmans tre (rod)metaforer således som måder at løse Goffmans 'problem' med at organisere data om hverdagslivets ansigt til ansigt-samhandling på, hvor der henholdsvis vil forekomme gentagne forsøg på at skjule og afsløre informationer for andre – enten om sig selv, om andre eller om den samhandlingsmæssige orden som sådan. Goffmans (1959:53) opfattelse af, at "verden i sandhed er et bryllup", er således et godt eksempel på, hvordan der i denne betragtning ligger en omfattende mængde af information om, hvordan vi kan betragte samfundet og menneskers relationer.

Det er til stadighed vigtigt at påpege, og ikke mindst understrege, at Goffmans metaforer er metodiske kneb til at se på fænomener, *som om* de var noget andet – der er altså ikke tale om, at udveksling af ord eller gester mellem mennesker, forsøg på at redde ens eget eller andres ansigt, turtagning i samtaler eller specifikke samhandlingsformer *er* udtryk for teater, ritual eller spil – men det er dog heller ikke sikkert, at de ikke er det!⁵ Netop denne 'som om'-kvalitet er ifølge Richard H. Brown (1976) et af de vigtigste kendetegn ved metaforer, der er med til at udstrække og udfordre vores fantasi.⁶ Det er ligeledes et udtryk for det, Kenneth Burke (1936) betegnede som 'inkongruensperspektivet', hvor man tager et ord, der almindeligvis anvendes i én sammenhæng, og overfører det til en anden, uanset hvor absurd eller alternativt det måtte forekomme. Der er således en bevidst bestræbt inkongruens mellem metafor og virkelighed, og der er dermed tale om en betydningstransfers eller meningsoverføring, der kreativt udvider eller udfordrer vores forståelse. Laurie Taylor noterede sig således om Goffmans metaforer, hvordan "børn, der kører i karrusel, sammenlignes med kirurger i færd med at operere, eller hvordan tryllekunstneres assistenter sidestilles med praktiserende psykiatere" (Taylor 1968:837).⁷ Dette er blot et par eksempler på, hvordan de ligheder, der skabes i Goffmans metaforer, er særdeles overraskende og til tider endda ligefrem groteske eller absurde.

Fra at have beskæftiget os med de metaforiske virkemidler i Goffmans rekontekstualiserende metode, lad os da kort se på det eller de menneskesyn, som metaforbrugen implicerer. I hver af Goffmans tre metaforer afspejler der sig nemlig et bestemt menneskesyn, der ikke blot siger noget om samhandlingen som sådan, men også noget om de mennesker, der deltager heri. Det er igen vig-

tigt at understrege, at Goffmans metaforer ikke siger noget om, hvordan menneskenaturen *faktisk* er, men de tilbyder analytiske rammer, inden for hvilke bestemte træk ved mennesket rendyrkes. Teatermetaforen betoner således særligt det indtryksstyrende eller manipulerende menneske, ritualmetaforen det samarbejdende, omsorgsfulde og tillidsvækkende menneske, mens spilmetaforen fremviser det strategiske og nyttemaksimerende menneske.⁸ Mange har af denne grund særligt fæstet sig ved det i overvejende grad kyniske, machiavelliske og manipulerende i Goffmans fremstilling af mennesker eller ved det, som Murray Davis (1997) har kaldt for de menneskelige relationers 'bestialske side'. Der er ingen tvivl om, at Goffman dog selv var, eller blev gjort, opmærksom på sit noget pessimistiske menneskesyn i særligt teater- og spilmetaforerne, og Phil Manning (1991) beretter således også om transformationen af menneskesynet i teatermetaforen fra første- til andenudgaven af *The Presentation of Self in Everyday Life* fra henholdsvis 1956 og 1959. Det er andenudgaven, der i dag fremstår som den 'autoritative', og det er også netop i denne, at mere rituelle og tillidsvækkende aspekter trækkes frem i forhold til førsteudgaven, hvilket kan tolkes som en tilnærmelse til ritualmetaforen eller en opblødning af det oprindeligt mere kyniske menneskesyn. Metaforenes menneskesyn udelukker således i vid udstrækning gensidigt hinanden – man kan ikke både være uoprigtig kyniker, spillede strateg og omsorgs- og tillidsfuld på én og samme tid – men de kan også gensidigt supplere hinanden som metaforiske redskaber og som forskellige optikker på menneskenaturen, som andenudgaven af *The Presentation of Self in Everyday Life* viser. Goffmans menneske- og selvsyn er således mere nuanceret end det, der normalt forbindes med ham (jf. Jacobsen & Kristiansen 2002:192ff; Stein 1991; Schwalbe 1993, Tseëlon 1992). Det skyldes, at særligt teatermetaforen med sit i overvejende grad manipulerende menneskesyn har været et vartegn for Goffmans virke, og ofte er ritual- og spilmetaforerne blevet overset eller gledet i baggrunden. Her vil vi forsøge at yde alle tre retfærdighed ved kortfattet og eksemplificerende at præsentere substansen i hans metaforer.

Teatermetaforen – om indtryksstyring og manipulation

Goffman var langt fra den første til at tænke tilværelsen i baner af teatret. Således bemærkede den engelske jakobinske forfatter Ben Jonson sig følgende for små to århundreder siden: "Jeg har betragtet hele vort liv som et skuespil, hvori ethvert menneske, der er selvforglemmende, er i færd med at

udtrykke et andet selv ... Selvom de fleste er skuespillere, så må nogle være tilskuere" (Jonson 1816:191). Og vi skal endnu længere tilbage for at finde William Shakespeares berømte konstatering af, at 'hele verden er en scene' fra *As You Like It*. Men Goffman var en pioner i forhold til at anvende denne teatermetafor inden for sociologien med henblik på en systematisk omfortolkning eller rekontekstualisering af menneskers daglige samhandling i lyset af en dramaturgisk ramme.

Dette gør han i *The Presentation of Self in Everyday Life* fra 1959, hvori han ønsker at forstå, hvordan mennesker i "almindelige arbejdssituationer præsenterer sig selv og deres aktiviteter for andre, hvordan de styrer og kontrollerer de indtryk, andre danner sig af dem samt af de ting de kan og ikke kan, mens de fremfører den optræden for andre" (Goffman 1959:xi). Denne bog handler altså om hverdagslivets optrædender, og Goffman forsøger at kaste nyt sociologisk lys over disse ved at anskue dem som særlige dramaturgiske praksisser. Omdrejningspunktet for bogen er det sociale møde, dvs. ansigt til ansigt-samhandling, samt de opgaver, der påhviler mødets deltagere. Helt grundlæggende drejer det sig ifølge Goffman om at udtrykke og fastholde en definition af situationen. Det gør vi, siger han, ved at praktisere 'indtryksstyring', hvilket kort fortalt handler om, at vi med vores kommunikationer og adfærd forsøger at påvirke de øvrige deltageres definition af situationen. Ved hjælp af vores tale, kropssprog, påklædning mv. forsøger vi i hverdagslivets mangfoldighed af samhandlinger at kontrollere de(t) indtryk, som andre får samtidig med, at indtryksstyring også handler om det samarbejde, der forventes af publikum i form af eksempelvis at overse eller se bort fra den optrædendes fejltrin, selvmodsigelser, bommerter osv.

Typisk vil der ifølge Goffman herske en form for konsensus eller *modus vivendi*, hvor de tilstedeværende hver især yder deres bidrag til en fælles definition af situationen, som også indbefatter en enighed om at undgå åben konflikt vedrørende denne definition (Goffman 1959:21). En afgørende pointe er her, at dette samarbejde omkring situationsdefinitionen er med til at sikre, at mødets deltagere kan orientere sig i de normer og dermed adfærdsregler, som gælder i den aktuelle situation. Situationsdefinitionen muliggør, at individerne kan handle adækvat og 'passende' i forhold til hinanden. Dermed kan situationsdefinitionen siges at have en vis moralsk karakter. Dette skal forstås således, at situationens deltagere har en moralsk begrundet ret til at forvente at blive behandlet i overensstemmelse med de sociale kendetegn, de implicit eller eksplicit fremviser. Den enkeltes 'mody-

delse' for denne respekt er, at man er forpligtet til at være den, man udgiver sig for at være. Goffman udtrykker sig således: "Når en person definerer situationen og dermed implicit eller eksplicit hævder, at han er en bestemt slags person, stiller han dermed også moralsk krav til de andre og tvinger dem til at værdsætte og behandle ham på den måde, som personer af hans slags har ret til at forvente" (Goffman 1959:24). I selvpræsentationen, i den dramaturgiske metafor, ligger således også en moralsk dimension, som ikke bør overses.

Meget af analysen i *The Presentation of Self in Everyday Life* handler således, ved hjælp af en metafor om teatret, om at dokumentere, hvorledes personer i hverdagslivets møder udøver et avanceret og sensitivt samarbejde i forhold til at vedligeholde en bestemt definition af situationen; en definition, som er med til at sikre opretholdelsen af de tilstedeværendes 'ansigter'. Bogen er fuld af eksempler på de mange forskellige tiltag, der kan tages i anvendelse med henblik på at sikre mødets flow og situationsdefinitionen. Der indgår en række specifikke begreber fra teaterverdenen i Goffmans analyse. Blandt de mest centrale kan nævnes 'optræden', 'roller', 'rekvisitter', 'scene' og 'sceneudstyr'. Et vigtigt begreb i denne metaforiske ramme er naturligvis 'optræden'. At optræde vil sige at gøre indtryk på mødets tilstedeværende og gennem sin ekspressive adfærd at bekræfte over for sig selv og de øvrige, at man er den, man giver sig ud for at være. I denne sammenhæng hjælper personens påklædning, sprogbrug, erhvervsmæssige position, køn mv. til med at formidle budskabet. Optrædener er ofte, siger Goffman, præget af både dramatisering og idealiseringer, hvilket vil sige, at den optrædende ofte udviser en tendens til at bibringe tilskuerne et indtryk, som er bedre eller mere indstuderet end den reelle virkelighed. Idealiseringerne hjælper blandt andet med til at fjerne publikums opmærksomhed fra kompromitterende forhold. En anden vigtig pointe hos Goffman er, at hverdagslivets optrædender ikke altid udføres af en enkelt skuespiller foran et publikum. Optrædener er ofte et samarbejde mellem flere mennesker på et 'hold'. Han definerer et hold som "enhver samling af individer, der samarbejder om iscenesættelsen af en enkelt rutine" (Goffman 1959:85). Som eksempel på et hold kan nævnes det personale på en psykiatrisk hospitalsafdeling, der samarbejder om at fastholde 'det lægelige servicemønsters definition af situation'.

En af det meget kendte begrebmæssige sondringer fra Goffmans teatermetafor er hans skelnen mellem 'scenen' og 'bagscenen'. Disse begreber er i den sociologiske offentlighed blevet mere kendt som henholdsvis *frontstage*

og *backstage*. Hos Goffman er scenen selvsagt det område, hvor den konkrete optræden finder sted foran et publikum, mens bagscenen er der, hvor den optrædende trækker sig tilbage til, slapper af og puster ud. I denne sammenhæng nævner Goffman, at der ofte udspiller sig kritiske situationer i forbindelse med overgangen fra facadeområdet til bagscenen, og ved studier af disse overgange vil man ifølge Goffman (1959:123) kunne "iagttage en vidunderlig påtagning og afvikling af roller".

Med sin teatermetafor forsøger Goffman at vise, hvorledes hverdagslivets ansigt til ansigt-samhandlinger er en slags iscenesatte forhandlinger eller udvekslinger. Vi må tilbyde noget, som andre værdsætter for at kunne opretholde et bestemt billede af os selv og dermed en bestemt identitet. Den pointe, der udvikles med metaforen, er, at vore selvfremsstillinger (og dermed vores identitetsarbejde) må tilpasses situationsdefinitionen og det til enhver tid nærværende publikums forventninger. Goffman tegner dermed ikke et billede af hverdagslivets samhandlinger som et kynisk maskespil, således som nogle kommentatorer har ment. Den dramaturgiske analyse afdækker derimod en funktionel proces, hvor individualitet og social orden forenes i en uendelig iscenesættelsesproces (Münch 1986:53).

Goffman var selv klar over de analytiske begrænsninger i og kontroversielle aspekter ved teatermetaforen, og dermed dens udelukkende metodisk-heuristiske og ikke nødvendigvis virkelighedsafspejlende funktion, da han konstaterede, at "almindeligt socialt samvær er i sig selv opbygget på samme måde som en scene ved udveksling af dramatisk opblæste handlinger, modhandling og afsluttende replikker ... Hele verden er naturligvis ikke en scene, men de måder, hvorpå den ikke er det, er ikke lette af specificere" (Goffman 1959:78).⁹ Ligeledes noterede Elizabeth Burns sig i bogen *Theatricality*, hvorledes det teatraliske element netop ikke henviser til faktisk handlingsmotivation hos mennesker, men til en særlig forståelses- og fortolkningsramme i forhold til menneskelig aktivitet: "Det teatraliske henviser derfor ikke til en adfærdsform eller følelsesmåde, men kan knyttes til enhver form for adfærd, der opfattes og fortolkes af andre, og som beskrives (mentalt eller eksplicit) i teatraliske termer ... Det teatraliske er i sig selv bestemt ud fra et særligt perspektiv, en perceptions-måde" (Burns 1972:13). Disse forbehold i forhold til Goffmans metaforer i almindelighed og måske teatermetaforen i særdeleshed, grundet dens udbredte appel, bør derfor tages i betragtning.

Mange har efterfølgende udvidet, modificeret og anvendt hans dramaturgiske perspektiv (f.eks. Brisset & Edgley 1990; Edgley & Turner 1975;

Hare & Blumberg 1988; Hopper 1981; Messinger, Sampson & Towne 1962), og eksempelvis viste Robert E. Brown (2005) for nylig, hvordan Goffmans dramaturgi var særdeles velegnet til at forstå præsidentvalgkampen i USA mellem Bush og Kerry og hele den politiske selvpræsentation, der var involveret heri.

Spilmetaforen – om strategisk handling og nyttemaksimering

Den dramaturgiske metafor blotlægger i høj grad den side af hverdagens samhandlinger, der handler om informationshåndtering og rollespil. Ved hjælp af denne metaforiske ramme viser Goffman, hvordan vi gennem vores optrædender og vores måder at justere vores optræden til den aktuelle samhandlingskontekst på bidrager til den vedvarende produktion af social orden. Som det fremgik, og som det ofte påpeges i litteraturen om Goffman, rummer det dramaturgiske perspektiv en vis kynisme (Hollis 1977:102–103; MacIntyre 1985:32), idet perspektivet understreger hverdagens mennesker som fabrikatører af indtryk, og som individer, der manipulerer med information om sig selv. Dette blik for den strategiske anvendelse og håndtering af information accentueres hos Goffman i forbindelse med et ophold hos spilteoretikeren Thomas Schelling. Samarbejdet og påvirkningen fra Schelling resulterede i, hvad man kan kalde for et spilteoretisk perspektiv på hverdagslivets ansigt til ansigt-samhandlinger. Vi ser dette særlige perspektiv udfoldet i bøgerne *Encounters* (1961b) og *Strategic Interaction* (1970). I sidstnævnte bog analyserer Goffman, med afsæt i et spilteoretisk perspektiv/metafor, hvordan vi strategisk planlægger og udfører vore handlinger på den mest rationelle måde (Jacobsen & Kristiansen 2002:107). Han forsøger at identificere de forskellige aspekter ved modparten og situationen, som den enkelte deltager må inddrage i sine individuelle nytteovervejelser. Goffman nævner i den forbindelse følgende: 'modpartens træk', 'den operationelle kode', 'modpartens beslutsomhed', 'modpartens informationsniveau' og endelig 'modpartens ressourcer'. Alt i alt aspekter, som vi kender fra stort set alle typer af spil.

Med sin spilteoretiske analyse synes Goffman at fremhæve den pointe vedrørende hverdagslivets samhandlinger, at den enkelte person i planlægningen af de mest rationelle handlinger (dem, der fører til størst mulig anerkendelse) må tage en række forskellige faktorer i betragtning. På baggrund af

sin viden om disse forskellige faktorer må personen foretage rationelle kalkulationer i relation til spillets øvrige deltagere. Det vil altså sige, at hverdagslivets 'spillere' er udleveret til en slags gensidigt 'afluringssituation', hvor man forsøger at gennemskue modparternes informationsniveau, intentioner, ressourcer mv. Strategisk samhandling opstår dermed ifølge Goffman, når "to eller flere parter finder sig selv i en velstruktureret situation karakteriseret ved gensidig påvirkning, hvor hver deltager må foretage træk, og hvor ethvert muligt træk kan få skæbnesvangre konsekvenser for alle andre deltagere. I denne situation må enhver spiller lade sine beslutninger om adfærd påvirke af sin viden om, at de andre spillere forsøger at regne hans beslutning ud på forhånd" (Goffman 1970:100).

Med sin strategiske spilmetafor illustrerer Goffman, hvordan vi i hverdagslivets samhandlinger indgår i en slags skæbnefællesskab, hvor vores 'træk' ikke blot har konsekvenser for os selv, men også for de øvrige tilstedeværende. Spilmetaforen fremhæver dermed to væsentlige pointer. For det første, at vi gennem vores kalkulationer og efterfølgende træk sætter grænser og rammer for andres handlinger. Dermed understreges et magt- eller påvirkningsaspekt. For det andet klarlægges det, at det element af strategisk samhandling, som optræder i hverdagslivet, i høj grad handler om at påvirke situationen ved hjælp af en form for perspektivtagning, som vi kender fra George H. Mead, og hvor viden herfra anvendes i planlægningen af egen adfærd.

En meget væsentlig modifikation skal dog nævnes. Goffmans blotlæggelse af strategiske momenter i hverdagslivets ansigt til ansigt-samhandlinger ved hjælp af analogien til spilteori resulterer langt fra i et knæfald for en rational choice-tilgang eller et individuelt nytteperspektiv på social samhandling. Goffman fastholder som sociolog samtidig forestillingen om, at menneskers selvpræsentationer begrænses og faciliteres af en række mikro-normer. Ifølge Goffman handler mennesker i relation til en situationsdefinition, og denne definition har, som vi så ovenfor, et moralsk indhold på den måde, at deltagerne har en moralsk ret til at blive værdsat ud fra deres præsenterede sociale kendetegn. Det er således noget overindividuel og eksternt (og langt hen ad vejen en moralsk instans), der afgør, hvordan vi skal agere, hvilke roller vi kan indtage, og hvilken adfærd vi kan fremvise. Goffmans pointe er altså, at vel findes der i hverdagslivets samhandlinger nyttemaksimering og strategiske overvejelser sted, vel overvåger vi hinanden, og vel søger vi at aflure hinandens motiver og ressourcer, men alt dette sker inden for rammerne af en normativ struktur bestående af mikro-normer.

Ritualmetaforen – om tillidsskabelse og rituel omsorg

Hvor de to foregående metaforer eller analogier til en vis grad betoner det moment af maskespil, gensidig overvågning, informationsmanipulering og egoisme, som præger hverdagslivets samhandlinger, kompletterer Goffman med sin tredje metafor om ritualen analysen af disse samhandlinger. Goffman var allerede på et tidligt tidspunkt inspireret af Émile Durkheim, faktisk allerede i ph.d.-afhandlingen fra 1953, hvori han beklager sociologiens mangelfulde reception af ritualbegrebet. Goffman viderefører og opbygger efterfølgende sit forfatterskab på dele af Durkheims sociologi. Han gentager blandt andet Durkheims begreber om helligt og profant, og generelt kan man sige, at han anvender Durkheims religionssociologiske teori som afsæt for et perspektiv på social samhandling, der betoner den rituelle omsorg og respekt, vi dagligt udviser overfor hinanden. Goffmans durkheimianske arv ses i *The Presentation of Self in Everyday Life*, men den kommer måske mest eksplicit til udtryk i Goffmans analyser af hverdagslivets såkaldte samhandlingsritualer i essaysamlingen *Interaction Ritual* (Goffman 1967).

Med sin metafor om ritualen dokumenterer Goffman, hvorledes vi gennem en række mikroskopiske samhandlingsritualer bekræfter hinandens værdighed. Han viser med utallige konkrete eksempler, hvordan disse ritualer på den ene side medvirker til, at vi har en anstændig omgang med hinanden, og at de på den anden side udgør en del af det 'kit', der holder hele samfundet sammen. Samhandlingsritualerne ses i de måder, vi har eller undgår øjenkontakt med hinanden på, i de måder vi passerer hinanden på i en snæver korridor, i de måder vi indleder samtaler på osv. Goffmans beskrivelse af den såkaldt 'høflige uopmærksomhed', der udøves af to fodgængere, der passerer hinanden på et fortov, kan tjene som et eksempel: "Når høfligheden udøves mellem to personer, der passerer hinanden på fortovet, antager høflig uopmærksomhed den særlige form, hvor man ser hinanden an indtil en afstand på omkring to en halv meter, og hvor man i den tid fordeler banerne via kropssproget. Herefter slås blikket ned, idet den anden passerer – man blænder så at sige ned for det lange lys" (Goffman 1963:84). Dette ritual, som de øvrige mikro-ritualer, er dels med til at sikre individet beskyttelse, men samtidig medvirker det i reguleringen af den måde, vi kan komme i kontakt med hinanden på. Goffman skelner her mellem hvad, han kalder for 'åbnings-træk' og 'acceptsignaler', som hver især handler om de forskellige måder, hvorpå vi anmoder om kontakt og tilkendegiver at være tilgængelige for hin-

anden. Goffman nævner desuden ritualer, som angår den respekt, hvormed vi bør præsentere os selv. Ifølge ham er det nemlig ikke nok at udvise respekt for andre – man må, for at kunne modtage den nødvendige anerkendelse og accept fra andre, også selv kunne optræde respektabelt.

Goffmans mikro-ritualer skal ses som mekanismer, der medvirker til bekræftelsen og genskabelsen af den sociale orden. Derfor var det også primært de positive, handlingsmotiverende, ritualer, der optog ham. Hele Goffmans udgangspunkt er, at hverdagslivets samhandlinger og møder er skrøbelige. Derfor er der brug for et konstant vedligeholdelses- og reparationsarbejde (jf. Burns 1992:26), og med sin ritual-metamorfer finder Goffman svaret på den facilitering af samhandlingen, som er nødvendig. Den norske sociolog Dag Album (1996:133ff) udtrykker det meget godt, når han siger, at Goffman med sin ritualmetamorfer viser, hvordan vi i hverdagslivets sociale møder yder et vist offer eller betaler en særlig pris for at sikre mødets og samhandlingens uproblematisk forløb. Denne ydelse eller pris er vores ærbødige eller anstændige opførsel samt vores fremvisning af en respektabel og forståelig personlighed. Til gengæld for dette offer kan vi forvente en vis form for sikkerhed og social anerkendelse. Med ritualmetamorfosen finder Goffman altså den mekanisme, der medvirker til, at samhandlingens deltagere vedvarende integreres i (eller holdes fast på) en normativ struktur, og som således sikrer, at hverdagslivets aktører ikke driver rundt som isolerede øer, men interagerer anstændigt med hinanden.

Med de tre omtalte metamorfer bliver Goffman i stand til at blotlægge sider af den naturlighed eller selvfølgelighed, som karakteriserer hverdagslivets common-sense-verden. Teater- og spilmetamorfosen fremhæver primært hverdagslivets iscenesatte, strategiske og dramaturgiske momenter, mens ritualmetamorfosen betoner det element af omsorg, tillid og respekt, som muliggør interaktionens flow. Man kan som nævnt sige, at Goffman genbeskriver den sociale virkelighed i lyset af disse begrebslige metamorfer, og han får derved ”strukturene i det selvfølgelige til at træde frem ved at se det i analogi med de egenskaber, der knytter sig til henholdsvis teateret, spillet og ritualet” (Kristiansen & Mortensen 2005:57).

Afslutning: Kunsten at rejse og nedtage metodiske stilladser

På baggrund af ovenstående gennemgang af Goffmans tre metamorfer er det på sin plads at spørge, hvori forcerne og faldgruberne består i forbindelse

med hans analytik. Hvis vi fokuserer på faldgruberne først, så var Goffman selv opmærksom på den ikke ubetydelige dominans, som anvendte begreber eller metaforer kunne komme til at tilegne sig, når de først var blevet en integreret og iboende del af ens arbejde. Som han med vanlig humor, men ikke desto mindre også analytisk alvor noterede sig i *Frame Analysis*:

Problemet er faktisk, at så snart et begreb er introduceret (hvilket sker på det tidspunkt, hvor der først opstår et behov for det), begynder det af have for meget indflydelse, og henviser ikke blot til det, der kommer efterfølgende, men også atter i ethvert kapitel til det, som det allerede har henvist til. Derfor bliver hver eneste af studiets efterfølgende sektioner mere sammenfiltrede, indtil man knapt kan tage et skridt på grund af det, der nødvendigvis følger med. Processen følger nøje det forfærdelige mønster, som vi kender fra sange med et gentagende refræn, som om dét – i forbindelse med rammeanalysen – Jens Hansen havde på sin bondegård var agerhøns og enebærtræer (Goffman 1974:11).

Faren lurar med andre ord for, at metaforer kan udvikle sig til 'selvopfyldende profetier' (Lakoff & Johnson 1980b:484), der således ukritisk fortolker virkeligheden ud fra sit eget snævre og selvreferende perspektiv uden hensyntagen til den videnskabelige gevinst eller det analytiske fremskridt, som de måtte afføde. Hen mod slutningen af *The Presentation of Self in Everyday Life* erkendte Goffman derfor også begrænsningen i arbejdet med metaforer ved at konstatere:

I udviklingen af det begrebslige apparat, der er anvendt i denne bog, benyttes en sprogbrug om scenen. Jeg talte om skuespillere og publikum, rutiner og roller, om vellykkede og mislykkede optrædender, om stikord, sceneindretninger og kulisser, om dramaturgiske krav, færdigheder og strategier ... Påstanden om at hele verden er en scene er så almindelig, at læserne er bekendte med dens begrænsninger og bærer over med det, da de ved, at de når som helst kan bevise for sig selv, at man ikke skal tage påstanden for alvorligt ... Stilladser er trods alt til at bygge andre ting med, og de bør rejses med tanke på, at de skal rives ned igen (Goffman 1959:246).

Som metodiske støttepiller eller stilladser er metaforerne derfor ikke at betragte som varige eller bestandige konstruktioner, der skal lede til konkret teoridannelse eller direkte empirisk efterprøvning, men de er derimod heuristiske og lingvistiske redskaber, noget man midlertidigt har 'til låns', i forhold til at stimulere en træg fantasi eller til kreativt at lede en forsknings-

proces på sporet. Derfor bør man også, som Goffman selv, forholde sig kritisk og nøgternt til de metaforer, der for en tid har vejledt ens forskningsarbejde og tilbudt trygge rammer for teori- og begrebsudvikling samt, i sidste instans, være villig til atter at demontere dem.

Forcerne ved hvad vi tidligere har betegnet som Goffmans 'metaforiske genialitet' (Jacobsen & Kristiansen 2000) ligger derimod i, at de på befriende vis åbner op for et til tider snævert og rigidt sociologisk fokus på metodologi, videnskabelighed, kodningsprocedurer og tolkningsregler. Den rekontekstualiserende og metaforisk genbeskrivende metode viser, hvorledes sociologien ikke kun kan producere spændende, nødvendig og innovativ viden med konventionelle strategier som rendyrket induktiv eller deduktion, men at også fantasifulde og kunstneriske arbejdsprocesser som eksempelvis en kreativ abduktion, der ikke underminerer men snarere komplementerer og udvider vores værdsættelse af videnskabelighed, har deres egen berettigelse. Metaforerne står således ikke i skærende kontrast til konventionel videnskabelighed, men tillader os at tænke sociologisk metode på nye måder. I denne forstand, og i mange andre henseender for omsiggribende til at gengive her, var Goffman en sand sociologisk pioner.

Noter

1. På samme måde som Goffmans første arbejder i hans akademiske løbebane som omtalt forekommer forholdsvis konventionelle i deres forsøg på at imitere traditionelle forskningsdesign og undersøgelsesprocedurer, så blev også hans sidste arbejder mere formalistiske. Ifølge Philip Manning bevægede Goffman sig fra med sine første bøger at arbejde litterært og kreativt til senere at arbejde mere systematisk: "Da han [Goffman] gradvist blev mere overbevist om sine fund, udskiftede han metaforerne med formelle definitioner og klassifikationer" (Manning 1992:141).
2. A. Javier Treviño (2003) tilføjer en fjerde fremtrædende metafor – 'rammemetaphoren' – der udelukkende knytter sig til Goffmans bog *Frame Analysis*, hvori han analyserer, hvordan mennesker organiserer deres erfaring i forskellige kognitive rammer (Goffman 1974).
3. Calvin Larsson foretager en sondring mellem *grounded theory* og *ungrounded theory*. Til trods for visse overlap mellem Goffman og grounded theory (Jacobsen & Kristiansen 2002:169ff), så tilhører hans metaforiske perspektiv tydeligvis sidstnævnte gruppe. Om denne gruppe kommenterede Larsson, at "den ungroundede teoretikers personlige stil snarere end selve indholdet af hans arbejde bliver et brændpunkt ikke blot for hans kritikere, men også for hans beundrere" (Larsson 1973:3). Dermed ikke sagt, at Goffmans metode var mere stil end indhold (Atkinson 1989), men der er ingen tvivl om, at netop hans udprægede essayistiske

- skrivestil og metaforiske rammebrug både har været årsag til kritik og beundring.
4. I forhold til spørgsmålet om, hvorvidt der kan generaliseres fra Goffmans tilsyneladende relativt sporadiske empiri-indsamling, bemærkede han selv: "I stedet for at foretage absolutte generaliseringer eller angive nogle i statistisk form vil jeg derimod hævde, at en given handling 'rutinemæssigt', 'ofte' eller 'lejlighedsvis' forekommer blandt en forsamling af individer, hvorved jeg erkender en mangel på organiserede beviser, også selvom jeg foregiver forsigtighed. Udsagn, der underbygges på denne måde, lader sig vanskeligt modbevise, hvilket i og for sig er rart, men af samme årsag svækker det også indtrykket af deres sandfærdighed, hvilket er knap så rart" (Goffman 1971:xiv).
 5. Det er netop denne *som om*-kvalitet ved Goffmans metaforbrug, der til tider har voldt forståelsesproblemer, hvor hans perspektiv forveksles med et, der hævder, at mennesker *faktisk* spiller skuespil for hinanden. Dette antydes blandt andet i den tyske oversættelse af *The Presentation of Self in Everyday Life*, der bærer titlen *Wir Spielen Alle Theater*, der indikerer, at det er noget, vi *faktisk* gør.
 6. En mere fyldestgørende, omend betydeligt mere filosofisk, beskrivelse af 'som om'-fænomenet findes i nykantianeren Hans Vaihingers (1924) klassiske erkendelsesteoretiske bog *The Philosophy of 'As If'*. Heri forklarer Vaihinger, at mennesket til alle tider, og i forbindelse med områder som religion, fysik og adfærd, anvender fiktionsbaserede forklaringer på fænomener, da de ikke kan – som også Kant tilkendegav – opnå viden om 'tingene-i-sig-selv'. Derfor forsøger de at rationalisere tingenes eksistens, *som om* de virkelig fandtes, og herved skabe orden i og mening med en grundlæggende irrationel og kompleks verden. Dette er ikke udtryk for selvbedrag men derimod for 'nyttig fiktion' [*useful fictions*], der medvirker til at lette vores forståelse af verdens beskaffenhed. Vaihingers position, og implikationerne af den, er, som det fremgår, langt mere vidtrækkende end Goffmans specifikke sociologiske metaforbrug, selvom der forefindes pragmatisk sandhedselementer i begge forfatterskaber.
 7. Denne noget kreative slutningsmåde, som Laurie Taylor her tilskriver Goffman, forefindes også i Everett C. Hughes' arbejde, som Goffman stiftede bekendtskab med i sin egenskab af studerende på University of Chicago i slutningen af 1940'erne, hvor Hughes underviste ham. Hughes udtrykte således i sin bog *The Sociological Eye* følgende: "Den forsker, der er interesseret i et komparativt perspektiv på menneskers arbejde, lærer noget om læger ved at studere blikkenslagere og om prostituerede ved at undersøge psykiatere" (Hughes 1951/1971:88). Om den personlige relation og metodologiske inspiration mellem Goffman og Hughes i øvrigt, jf. Jaworski (2000).
 8. James W. Fernandez (1977) har vist, hvordan særligt ritualmetaforen rummer mindre valgfrihed og forekommer mere kompulsiv i forhold til aktøren end mange andre metaforer eller rammer, fordi den netop betoner det moralsk forpligtende.
 9. En lignende analyse fremkom også andre med: "Ved at betragte 'livet som et teater' præsenterer den dramaturgiske analytiker os ikke med en model af den individuelle aktørs bevidsthed: han påstår ikke, at dette er den måde, hvorpå hans subjekter opfatter verden. Derimod anvender den dramaturgiske analytiker teatermodellen som et hjælpemiddel, et redskab, som tillader ham at fokusere sin opmærksomhed på konsekvenserne af en aktørs aktiviteter for andres opfattelse af aktøren" (Messinger, Sampson & Towne 1962:105).

Litteratur

- Album, Dag (1996): *Nære fremmede: Patientkulturen i sykehus*. Otta: Tano.
- Antoft, Rasmus; Jacobsen, Michael Hviid & Feiwel Kupferberg (2006): "Kreativ kvalitativ sociologi – om kunstneriske processer og praksisser i samt paralleller til sociologien". I: Antoft, Rasmus; Jacobsen, Michael Hviid; Jørgensen, Anja & Søren Kristiansen (red.): *Håndværk & Horisonter – strejftog i kvalitativ sociologi II*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag (under udgivelse).
- Asch, Solomon E. (1955): "On the Use of Metaphors in the Descriptions of Persons". I: Werner, Heinz (red.): *On Expressive Language*. Worcester, Mass.: Clark University Press.
- Atkinson, Paul (1989): "Goffman's Poetics". *Human Studies*, 12:59–76.
- Austin, John L. (1976): *How To Do Things With Words*. Oxford: Oxford University Press.
- Baldamus, Wilhelm W. (1972): "The Role of Discoveries in Social Science". I: Shannin, Teodor (red.): *The Rules of the Game: Cross-Disciplinary Essays on Models in Scholarly Thought*. London: Tavistock.
- Black, Max (1962): *Models and Metaphors*. Ithaca: Cornell University Press.
- Brisset, Dennis & Charles Edgley (red.)(1990): *Life as Theater: A Dramaturgical Sourcebook*. New York: Aldine de Gruyter.
- Brown, Richard H. (1976): "Social Theory as Metaphor: On the Logic of Discovery for Sciences of Conduct". *Theory and Society*, 3 (2):169–197.
- Brown, Robert E. (2005): "Acting Presidential: The Dramaturgy of Bush Versus Kerry". *American Behavioral Scientist*, 49 (1):78–91.
- Burke, Kenneth (1936): *Permanence and Change*. New York: New Republic Inc.
- Burns, Elizabeth (1972): *Theatricality*. New York: Harper Torchbooks.
- Burns, Tom (1992): *Erving Goffman*. London: Routledge.
- Corradi, Consuelo (1990): "The Metaphoric Structure of Scientific Explanation". *Philosophy and Social Criticism*, 16 (3):161–178.
- Crook, Steve & Laurie Taylor (1980): "Goffman's Version of Reality". I: Ditton, Jason (red.): *The View from Goffman*. London: Macmillan.
- Davis, Murray S. (1997): "Georg Simmel and Erving Goffman: Legitimizers of the Sociological Investigation of Human Experience". *Qualitative Sociology*, 20 (3):369–388.
- Eco, Umberto (1984): *Semiotics and the Philosophy of Language*. London: Macmillan.

- Edgley, Charles & Ronny Turner (1975): "Masks and Social Relations: An Essay on the Sources and Assumptions of Dramaturgical Social Psychology". *Humboldt Journal of Social Relations*, 3 (1):5–12.
- Fernandez, James W. (1977: "The Performance of Ritual Metaphors". I: Crocker, Christopher (red.): *The Social Use of Metaphor*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Fine, Gary Alan et al. (2000): "Introduction". I: *Erving Goffman*, Vol. I-IV. London: Sage Publications.
- Goffman, Erving (1949): *Some Characteristics of Response to Depicted Experience*. Upubliceret kandidatafhandling, University of Chicago.
- Goffman, Erving (1953a): *Communitication Conduct in an Island Community*. Upubliceret ph.d.-afhandling, University of Chicago.
- Goffman, Erving (1953b): *The Service Station Dealer: The Man and His Work*. Forskningsrapport fra American Petroleum Institute. Chicago: Social Research Incorporated.
- Goffman, Erving (1959): *The Presentation of Self in Everyday Life*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Goffman, Erving (1961a): *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Goffman, Erving (1961b): *Encounters: Two Studies in the Sociology of Interaction*. Indianapolis: Bobbs-Merril.
- Goffman, Erving (1963): *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*. New York: Free Press.
- Goffman, Erving (1964): "The Neglected Situation". *American Anthropologist*, 66, del 2, særudgave:133–136.
- Goffman, Erving (1967): *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. New York: Pantheon Books.
- Goffman, Erving (1970): *Strategic Interaction*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Goffman, Erving (1971): *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. New York: Basic Books.
- Goffman, Erving (1974): *Frame Aanlysis: An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Goffman, Erving (1981): "Reply to Denzin and Keller". *Contemporary Sociology*, 10 (1):60–68.
- Goffman, Erving (1983): "The Interaction Order". *American Sociological Review*, 48:1–17.

- Hollis, Martin (1977): *Models of Man: Philosophical Thoughts on Social Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hopper, Marianne (1981): "Five Key Concepts of the Dramaturgical Perspective". *Free Inquiry in Creative Sociology*, 9 (1):47–52.
- Hughes, Everett C. (1951/1971): *The Sociological Eye: Selected Papers*. New York: Aldine.
- Jacobsen, Michael Hviid (2003): "Den biografiske vending – en narrativ sociologi for sociologien med særlig henvisning til intellektuelle biografier om Charles Wright Mills, Erving Goffman og Zygmunt Bauman". *Sociologisk Arbejdsblad*, 5 (18):1–92.
- Jacobsen, Michael Hviid (red.) (2004): *Upassende sociologi – sociologiske studier af social samhandling og hverdagens håndteringsstrategier på sensitive steder*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Jacobsen, Michael Hviid (2005): "'Alt fast og solidt fordufter...' – Zygmunt Baumans metafor om modernitetens metamorfose". *Social Kritik*, 100:32–49.
- Jacobsen, Michael Hviid (red.) (2006): *I samfundets sprækker – studier i upassende sociologi II*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag. (Under udgivelse.)
- Jacobsen, Michael Hviid & Søren Kristiansen (2000): "Goffman og den metaforiske genialitet". *Skriftserie for Forskningsgruppen Arbejds- og levestedsmiljøer*, 5 (5):1–83. Institut for Sociale Forhold og Organisation, Aalborg Universitet.
- Jacobsen, Michael Hviid & Søren Kristiansen (2002): *Erving Goffman – sociologien om det elementære livs sociale former*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jacobsen, Michael Hviid & Søren Kristiansen (2004): "Social samhandling og mikrosociologi". I: Goffman, Erving: *Social samhandling og mikrosociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jaworski, Gary D. (2000): "Erving Goffman: The Reluctant Apprentice". *Symbolic Interaction*, 23 (3):299–308.
- Jonson, Ben (1816): "Discoveries". I: *Works*. London.
- Kirkeby, Ole Fogh (1990): "Abduktion", in Andersen, Heine (red.): *Videnskabsteori og metodelære, Bind I: Introduktion*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Kristiansen, Søren (2000): *Kreativ sociologi – om Erving Goffmans sociologiske teori og metode*. Upubliceret ph.d.-afhandling, Institut for Sociale Forhold og Organisation, Aalborg Universitet.

- Kristiansen, Søren (2001): "Erving Goffman – om sociologisk mikroskopi og social orden mellem tillid og kynisme". I: Jacobsen, Michael Hviid; Carleheden, Mikael & Søren Kristiansen (red.): *Tradition og fornyelse – en problemorienteret teoriehistorie for sociologien*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Kristiansen, Søren (2002): "Det kvalitative kontinuum – om data og teoriudvikling i kvalitativ sociologi". I: Jacobsen, Michael Hviid; Kristiansen, Søren & Annick Prieur (red.): *Liv, fortælling, tekst – Strejffog i kvalitativ sociologi*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Kristiansen, Søren (2005): "Erving Goffman – hverdagslivets samhandling". I: Jacobsen, Michael Hviid & Søren Kristiansen (red.): *Hverdagslivet – sociologier om det upåagtede*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kristiansen, Søren & Nils Mortensen (2005): "Sociologiske analyser af hverdagslivet". I: Esmark, Anders; Bagge Laustsen, Carsten & Niels A. Åkerstrøm (red.): *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. København: Samfundslitteratur.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1980a): *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1980b): "Conceptual Metaphor and Everyday Language". *Journal of Philosophy*, 77 (8):453–486.
- Larsson, Calvin (1973): *Major Themes in Sociological Theory*. New York: McKay.
- Lofland, John (1980): "Early Goffman: Style, Structure, Substance, Soul". I: Ditton, Jason (red.): *The View from Goffman*. London: Macmillan.
- Lyman, Stanford (1973): "Civilisation: Contents, Discontents, Malcontents". *Contemporary Sociology*, 2:360–366.
- MacIntyre, Alasdair (1985): *After Virtue: A Study in Moral Theory*. London: Duckworth.
- Manning, Philip (1991): "Drama as Life: The Significance of Goffman's Changing Use of the Theatrical Metaphor". *Sociological Theory*, 9 (1):70–86.
- Manning, Philip (1992): *Erving Goffman and Modern Sociology*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Messinger, Sheldon L.; Sampson, Harold & Robert D. Towne (1962): "Life as Theater: Notes on the Dramaturgic Approach to Social Reality". *Sociometry*, 25 (1):98–110.
- Mills, Charles Wright (1959): *The Sociological Imagination*. New York: Oxford University Press.

- Münch, Richard (1986): "The American Creed in Sociological Theory: Exchange, Negotiated Order, Accommodated Individualism, and Contingency". *Sociological Theory*, 4 (1):41–60.
- Noblit, George W. & R. Dwight Hare (1988): *Meta-Ethnography: Synthesizing Qualitative Studies*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Pepper, Stephen C. (1967): *Concept and Quality: A World Hypothesis*. LaSalle, IL: Open Court.
- Rigney, Daniel (2001): *The Metaphorical Society: An Invitation to Social Theory*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Schwalbe, Michael L. (1993): "Goffman Against Postmodernism: Emotion and the Reality of the Self". *Symbolic Interaction*, 16 (4):333–350.
- Smith, Gregory W. (2003): "Chrysalid Goffman: A Note on 'Some Characteristics of Response to Depicted Experience'". *Symbolic Interaction*, 645–658.
- Stein, Michael (1991): "Sociology and the Prosaic". *Sociological Inquiry*, 61 (4):421–433.
- Taylor, Laurie (1968): "Erving Goffman". *New Society*, 5:835–837.
- Treviño, A. Javier (2003): "Introduction: Erving Goffman and the Interaction Order", in Treviño, A. Javier (red.): *Goffman's Legacy*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Tseëlon, Efrat (1992): "Self Presentation Through Appearance: A Manipulative vs. a Dramaturgical Approach". *Symbolic Interaction*, 15 (4):501–513.
- Vaihinger, Hans (1924): *The Philosophy of 'As If': A System of the Theoretical, Practical and Religious Fictions of Mankind*. London: Harcourt Brace.
- Williams, Robin (1983): "Sociological Tropes: A Tribute to Erving Goffman". *Theory, Culture & Society*, 2 (1):98–101.
- Williams, Robin (1988): "Understanding Goffman's Methods". I: Drew, Paul & Anthony Wootton (red.): *Erving Goffman: Exploring the Interaction Order*. Boston: Northeastern University Press.

Sammendrag

Den canadisk-amerikanske sociolog Erving Goffmans arbejde opnåede primært anerkendelse såvel blandt hans egne samtidige som for eftertiden i form af sin stimulerende samling af teoretiske begreber og forståelser af hverdagslivets uformelle samhandlingsmønstre. Den kendsgerning, at Goffman også fremstod som en særdeles kreativ metodologisk tænker såvel som det faktum, at han aldrig sondrede skarpt mellem metodologiske overvejelser og teoriudvikling i sit eget arbejde, er dog ofte overset blandt sociologer. Faktisk sammenblandede han i vid udstrækning disse i konventionel videnskab adskilte domæner. Gennem størsteparten af sit farverige forfatterskab udviklede, sofistikerede og anvendte han en grundskabelon bestående af tre generelle metaforer – om teatret, ritualet og spillet – til at forstå hverdagsinteraktionen. I denne artikel viser forfatterne indledningsvis, hvorfor Goffman arbejder med metaforer i sit arbejde. Dernæst går der i detaljer med, hvordan og hvor han særligt anvender de tre metaforer. Artiklen afsluttes med en i overvejende grad positiv vurdering af den videnskabelige gevinst ved Goffmans kreative metodologi.

SOSIOLOGISK ÅRBOK 2005.2 YEARBOOK OF SOCIOLOGY

Daniel Heradstveit and David C. Pugh
The Rhetoric of Hegemony

Majken Sørensen
Ukraines orange revolution efteråret 2004

Lars Ove Seljestad
I begynnelsen var fortellinga: Tankar om kunnskap, sosiologi
og klassereiser

Torbjørn Kalberg
Fullkomen materialisme og den ytre verda. Ein kommunistisk intellektuell:
Antonia Gramsci 1891 - 1937

Bettina Kavli
Forsiden som salgsplakat - valg av hovedoppslag i Nye Dagbladet

Randi Wærdahl
Small Distinctions. Socialization of (in-) Difference in Seemingly
Homogenous Peer Groups

Nasir Khan
Book review of Richard Daly:
Our Box Was Full: An Ethnography for the Delgamuukw Plaintiffs

Liv Mjelde
En pionér har gått bort. Erik Grønseth til minne

Pris per bok: kr. 150,-
Abonnement: Institusjoner 350,-, personer 250,-, stud.ab. 150,-

Novus forlag, Herm. Fossgt. 19, 0171 Oslo,
e-post novus@novus.no